17. Мушкудіані О. Українсько-грузинські літературно-культурні зв'язки 20-30-х років XX століття. – К., 1991. – С.87-118.
18. Гарбовский Н. Теория перевода. – М., 2004. – С.8
19. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – Мюнхен., 1993. – С.8
20. Костомаров Н. Об историческом значении русской народной поэзии // Костомаров М. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – К., 1994. – С.46.
21. Чілачава Р. Триптих про Шевченка. // Чілачава Р. Дві столиці. – К., 2002. – С.176.

Наталія Рокіцька, доц. (Тернопіль)

ББК 83.07+81.432.4-73
УДК 81' 255.4 = 112.2

Німецькомовна Шевченкіана

(від Обріста до Єнсена)

У статті проаналізовано питання рецепції творчості Тараса Шевченка у німецькомовному середовищі. Особлива увага приділена інтерпретації «Кобзаря» у країнах Австрії та Німеччині від Обріста до Єнсена.

Ключові слова: *рецепція, взаємодія культур, творчість Тараса Шевченка, німецькомовне середовище.*

In the article the problem of reception of Taras Shevchenko's creative work in the German-speaking environment is analysed. Special attention is paid to the interpretation of «Kobzar» in Austria and Germany from Obrist to Yensen.

Keywords: *reception, interaction of cultures, Taras Shevchenko's creative work, German-speaking environment.*

В статье проанализированы вопросы рецепции творчества Тараса Шевченко в немецкоязычной среде. Особое внимание уделено интерпретации Кобзаря в странах Австрии и Германии от Обриста до Енсена.

Ключевые слова*: рецепция, взаимодействие культур, творчество Тараса Шевченко, немецкоязычная среда.*

Великий Гете у своїй книзі «Максими і рефлексії» стверджує: «Коли ми те, що знаємо, находимо викладеним іншою методою або навіть чужою мовою, то воно набуває якогось дивного чару новости і свіжого вигляду» [Гузар1999:13]. Ця думка стає влучною і продуктивною при ознайомленні не лише з перекладами та критичним осмисленням літературної спадщини Кобзаря німецькою мовою, а й великою мірою дає уявлення також і про етапи, характер освоєння української літератури взагалі. Рецепція Тараса Шевченка в Австрії та Німеччині найповніше відбиває еволюцію й динаміку міжлітературних зв'язків з Україною впродовж їхнього розвитку.

Перша згадка про Шевченка в німецькомовному середовищі з'явилась ще за його життя у ляйпцігському журналі «Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft» («Щорічники слов'янської літератури, мистецтва і науки»), який 1843 р. вмістив побіжний відгук-анотацію про поему «Гайдамаки». Цей журнал, що його видавав серболужицький славіст Ян Петер Йордан, звернув на неї увагу німецькомовного загалу.

Автор повідомлення стверджував, що українська мова, яку реакційні російські та зарубіжні критики сприймали, як таку, що не здатна на самостійне існування, може стати основою для розвитку літератури національної. В цьому, а не в помилковій оцінці поеми, лежить позитивне зерно даного відгуку.

Першим, хто звернув увагу на цей відгук і передрукував його в журналі «Зоря» (1886), був Іван Франко; з приводу думок анонімного рецензента літературознавець зауважив: «Забавне непорозуміння! Якраз найнаціональнішій поемі Шевченка закидається недостача національної ціхи! Зрозуміти се можна тільки тоді, коли уявимо собі, що до того часу неодмінними признаками всякого українського твору вважались гумор і сентиментальність, супроти котрих простота і могучий пафос Шевченка справді мусіли видатись чимось непривичним, несподіваним, ну – і не національним» [Зоря 1886:102].

Відомий український вчений, автор праць присвячених вивченню творчості Кобзаря Микола Зимомря вперше у 1970 р. натрапив на німецькомовні переклади двох творів Тараса Шевченка «Ой люлі, люлі, моя дитино» (1848р.) та «Зацвіла в

долині» (1849р.) Вони появились в «Журнале отечественной и зарубежной литературы» 7 липня 1888р. Автор даних перекладів не подає повністю своє прізвище, а лише – криптонім «М.Н.», М. Зимомря вказує, що такий криптонім належав Міхаелю Габерланду, автору цікавої книги «Дух стародавніх індійців». Проте вчений сумнівається, що блискучі інтерпретації даних творів Шевченка належать саме йому, адже «…в перекладі цих віршів є такі місця, які художньо майже не поступається оригіналу тексту. Перекладачу вдалось створити в трансформації внутрішню динаміку творів Шевченка, відповідники – точні і художньо виразні» [Зимомря 2003:34].

Праці М.Зимомрі збагатили німецькомовну Шевченкіану. Зокрема, у 1976 році в Берліні з'явилося велике монографічне дослідження «До сприйняття творчості Тараса Шевченка в німецькомовних країнах».

У контексті прочитання Шевченкового слова варто вирізнити автобіографію Кобзаря в німецькомовному перекладі, що побачила світ у Ляйпціґу ще за життя поета в 1860 році. М.Зимомрі як науковцеві пощастило першим в Україні подати цей вагомий факт і встановити ім'я перекладача. Як ця промовиста німецькомовна інтерпретація, так і справа з виданням у 1859 році Шевченкової збірки поезій у Ляйпціґу – все це не обійшлося без невтомного **Пантелеймона Куліша** (1819–1897), талановитого перекладача творів Гете, а також пристрасного популяризатора творчості Т.Шевченка в Німеччині.

У 1973 році німецькі та українські вчені-славісти, серед них Е. Райснер, І. Журавська, Я. Погребенник натрапили на прижиттєвий переклад автобіографічного листа Шевченка до редактора журналу «Народное чтение» від 10 червня 1860 року в науковому додатку до німецької газети «Leipziger Zeitung» («Ляйпціґська газета»). Вступна стаття про поета, що передує перекладу, підписана криптонімом «Ф.Ф.» Вчені гадають, що вони належать одному автору, але залишається загадка кому. Не виключено, що переклад та супровідне слово до нього про Кобзаря здійснив хтось із його знайомих німців, про яких читаємо у повісті «Художник» «Вы замечаете, что все мои знакомые – немцы. Но какие прекрасные немцы! Я просто влюблен в этих немцев».

Можна також вважати, що Шевченко міг знати про цю публікацію, хоч згадки про неї в його листах не знаходимо.

Ляйпцігський журнал «Die Gartenlaube» (1862р. №28) помістив публікацію «Життя російського поета», в якій повідомлено про смерть Тараса Шевченка, його віднесено до поетів, які належать усьому світу. Йдеться про велику любов поета до України, а поезія Кобзаря сповнена волелюбним духом. Відгук закінчується словами: «Глибоке і щире чуття, досконала форма і мелодійна мова – ось характерні риси поезії Шевченка» [Погребенник 1989:171].

Відома українська літературознавець, перекладач Анна-Галя Горбач вважає, що перше ширше ознайомлення німецькомовного читача з постаттю Шевченка пов'язане з буковинськими культурними колами 70-х років XIX століття. Йдеться про тих письменників, яким була доступна як німецька, так і українська мови. Ініціатива походила від ***Йоганна Ґеорґа Обріста*** (1843 – 1901) – тирольського поета, який декілька років працював гімназіальним учителем на Буковині й залишив помітний слід у культурі краю. Зацікавлення Обріста українською культурою знайшли своє відображення у популяризації творів великого Великого Кобзаря, – у 1870 році він оприлюднив у Чернівцях невеличку книжечку «Taras Grigoriewicz Szewczenko. Ein kleinrussischer Dichter. Dessen Lebensskizze samt Anhang, bestehend aus Proben seiner Poesien, in freier Nachdichtung» («Тарас Григорович Шевченко, малоруський поет. Нарис його життя з додатком, що містить проби його поезії у вільному перекладі»). Видання включало в себе 14 переспівів віршів і поем Шевченка, серед яких були «Гамалія», «Іван Підкова», три частини з поеми «Гайдамаки», «Тарасова ніч», «Русалка», «Заповіт», «Утоплена». Перекладач, який у своїй власній творчості тяжів до романтизму, виявив найбільший інтерес до ранніх романтичних віршів і балад Шевченка. Це було перше чужомовне видання Шевченка, здійснене у книжковій формі, яке з'явилося в час, коли український поет був ще майже невідомий на Заході.

Для Обріста Кобзар – «велично одухотворений співець волі», «співець всього прекрасного і доброго, співець правди і мученик вільного слова» [Obrist 1870: XXIV], «десятирічна жертва тиранства, другий Прометей, сточений тугою по своїй скатованій

батьківщині і безсилою гризотою по своїй незаслуженій долі» [Obrist1870: XXIX]. Треба відзначити, що переклади Обріста були лише додатком до книги про Тараса Шевченка й лише спробою вільних переспівів. Він користувався для цього виключно прозовими підрядковими перекладами, зробленими на його прохання С. Воробкевичем та іншими буковинськими письменниками. На жаль, австрійський поет не зміг досконало передати німецькою мовою першотвір, позаяк підрядковий переклад – це власне дослівний переклад твору й лише перший етап на шляху до художнього перекладу. Зважаючи на це, переклади Ґеорґа Обріста зазнали чимало критики та й сам перекладач усвідомлював недосконалість власних спроб. Втім багато дослідників наголошують, що велика заслуга Обріста полягає саме в тому, що він започаткував цю справу і можна стверджувати, що саме Ґеорґ Обріст є фундатором німецькомовної шевченкіани. Цим самим Ґеорґ Обріст привернув увагу німецьких дослідників Й.Шерра, В.Каверава, В.Фішера та ін. до української літератури. На книжку Обріста згодом посилаються всі перекладачі творів Шевченка. Згадка про поета міститься і в німецьких довідниках та енциклопедичних словниках Майєра, Брокгауза та ін.

Поштовхом до глибшого і ґрунтовнішого зацікавлення і ознайомлення німецькомовного читача з життям і творчістю Шевченка стає налагодження взаємозв’язків між українською та німецькою літературами. В процесі перекладання та критичного тлумачення творів Шевченка німецькою мовою важливу роль відіграли українські письменники, які жили в Галичині й Буковині, що до 1918 року входили до складу Австро-Угорщини. Поширенню спадщини Шевченка на цій території сприяли Юрій Федькович, Ксенофонт Климкович, Ольга Кобилянська, Петро Скобельський, Сильвестр Яричевський, а також Іван Франко, якому належить близько 30 перекладів творів, в тому числі й знаменитої поеми «Кавказ»).

Остання чверть XIX століття ознаменована, з одного боку, зростанням авторитету рідного слова, а з другого – зацікавлення прогресивних і популярних кіл Австрії та Німеччина українською культурою. Завдяки статтям-розвідкам, перекладам творів Кобзаря, що з'являються у віденській, берлінській, ляйпціґській

періодиці та в німецькомовних історіях зарубіжних літератур, Шевченко гідно входить в європейську культуру.

Німецькомовну шевченкіану продовжують Л.Габерман (його переклади не збереглися), В.-У.фон Франквель, В. Каверау, К.-Е.Францоз, з під пера якого виходять ґрунтовні напрацювання: «Українці та їх співець» (1887), «Тарас Шевченко» (1878), «Українські поети» (1889), згодом вміщені у книзі «Vom Don zur Donau» («Від Дону до Дунаю», 1878).

В кінці 70-х років почав перекладати Кобзаря німецький поет і перекладач ***Віктор Умляуфф фон Франквель*** (1836 – 1887). На особливу увагу заслуговує його переклад поеми "Кавказ" (оприлюднено в лейпцігській збірці «Нові вірші Пушкіна і Шевченка» (1859) та у першому томі «Поезій Тараса Шевченка» (Львів, 1867). Разом із вступною статтею поему «Кавказ» опубліковано у виданні «Magazin für die Literatur des In-und Auslandes» (1883) . "Шевченко, - констатує Умляуфф, - найвизначніший український поет. Його полум'яну любов до народу…перевищує лише палаюча ненависть до тиранії…". Німецький поет свідомо **б**ажає познайомити читача з політичною лірикою Шевченка, до якої не зверталися в той час фахівці, перекладає названий твір, відтворює не лише метрику оригіналу, а й подає римований переклад німецькою мовою. У вступній статті до поеми Франквель порівнює українську мову за милозвучністю з італійською, подає основні моменти з життя і творчості Кобзаря і підкреслює «…його полум'яну любов до народу і до своєї батьківщини, до волі перевищує лише палаюча ненависть до тиранії, до поневолювачів його народу» [Погребенник 1989: 175].

Переклади Віктора Умляуффа фон Франквеля стали подальшим кроком у засвоєнні німецькомовного Шевченкознавства, цілком новою спробою художньої трансформації оригіналу.

Особливу роль у збудженні інтересу до творчості геніального українця відіграв австрійський письменник і літературознавець ***Карл-Еміль Францоз*** (1848 – 1904), який у своїх статтях і розвідках (написав близько десяти статей і досліджень) розглядає творчість Кобзаря у зв'язку з розвитком української літератури, ставить його на один рівень з великими творцями слов'янських літератур – А.Міцкевичем, І.Тургенєвим, Л.Толстим.

Розглядаючи творчість поета у зв'язку з розвитком української літератури Француз у розвідці «Українці та їх співець» констатує, що Шевченко – «… не тільки геній сам по собі, в ньому втілився також поетичний геній українського народу. Муза його увібрала в себе найхарактерніші риси української літератури. Хто характеризує Шевченка, той з ним змалює загальний образ поетичних прагнень його народу» [Franzos1878: 100].

У статті «Українці та їх співець» австрійський дослідник на повний голос заявив перед Європою про переслідування Кобзаря та його творчості збоку царської Росії і акцентував на тому, що, незважаючи на всі заборони, поет рішуче виступав проти тиранії та неволі, тим самим закликаючи свій поневолений народ до боротьби за кращу долю. Захоплюючись глибиною, свіжістю почуттів, мелодійністю мови генія слова, Француз закликає читати його «Сон», «Кавказ», «Невольник», «Холодний Яр», «І мертвим, і живим…». Яка в них сила і краса! Тут поет є істориком, патріотом і вождем свого народу – постаттю дійсно незвичайною!»

Відомий літературознавець вперше на основі двотомної збірки «Поезій Тараса Шевченка» намагається згрупувати твори Кобзаря в чотири тематичні групи: політичну поезію, соціальні жанрові картини, історичні балади та епічні твори і, нарешті, ідилічні пісні про природу і кохання.

У статті «Українські поети» Француз висловлює низку нових принципово важливих думок, вважаючи появу «Кобзаря» початком нової ери на шляху становлення української літератури. Дослідник підносить Шевченка до геніїв людства, називаючи поетом «найвищої абсолютної вартості», «однаково великим і в політичній поезії, і в лірици, і в епосі». «Поети (українські) – поети з печаттю Бога і один з поміж них безсмертний геній… Т. Шевченко поет, котрий стилем і глибоким талантом не перевищує жоден поет іншого слов'янського кореня»[Franzos 1878: XVII].

Дослідження Француза стали поворотним пунктом у процесі входження Шевченка в європейську культуру. Австрійський літературознавець на відміну від багатьох інших першим розпочав всебічне вивчення творчості поета, завдяки знанню мови, літератури, культури українського народу, маючи безпосередні контакти з Україною. Ґрунтовні розвідки австрійця

довший час були тим джерелом, з якого черпали багато зарубіжних дослідників, зокрема В. Каверау, Ґ. Брандес та ін..

Український поет-перекладач ***Ксенофонт Климкович*** (1835 – 1881) першим спробував познайомити німецькомовного читача з творами Тараса Шевченка. Він переклав німецькою мовою «Мені тринадцятий минало», «І виріс я на чужині», «Якби ви знали, паничі» та ін. поезії Шевченка, а також Марка Вовчка, тим самим втілюючи в життя своє бажання – подати цілісну картину про новітні напрямки української літератури вже на початку 60-х років. Такі починання посприяли особливій взаємодії і взаємозбагаченню культури різних народів. Ця думка простежується у фундаментальній праці Івана Франка – «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.»: «Між його (К.Климковича) посмертними паперами знайшлися проби німецьких перекладів деяких творів Шевченка й Марка Вовчка. Вони не варті друку, та все-таки характерні для того, що показують уже між тодішніми українофілами змаганнє бути посередниками між російською Україною і Західною Європою» [Франко 1910: 164].

Розмаїта творча спадщина І. Франка, як життєдайне джерело, у нашому сьогоденні переосмислюється, збагачуючи нас новим досвідом, і в царині перекладознавства. Починаючи з 80-тих рр. XIX ст. ***Іван Франко*** (1856 – 1916) і донині залишається найвидатнішим дослідником, невтомним перекладачем, видавцем і популяризатором спадщини Шевченка. Глибоке дослідження спадщини Кобзаря розпочинається трактатом «Із секретів поетичної творчості» і налічує близько 60 праць, які друкувалися українською, польською, німецькою, російською мовами, присвячені безпосередньо його творчості. Найбільш плідним роком у вивченні цієї творчої лабораторії вважають 1904 рік. І. Франко відгукується на всі роботи, які так чи інакше стосуються творчості Т. Шевченка, з під пера літературознавця з'являються статті «Шевченко в німецькому одязі», «Шевченко по-німецьки», що дотепер залишаються зразками перекладознавчого аналізу.

Справа поширення творчості Шевченка серед європейських народів набуває для Франка особливої ваги. Для нього не є важливим тільки те, що існують переклади творів Кобзаря чужими мовами, а й те, як вони виконані, як «хоч приблизно передати

мелодійність і враження оригіналу», адже для вдалого відтворення Шевченкової поетики іноземними мовами потрібні «золотарі з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» [Франко 1983: 196].

Надруковані у журналі «Ruthenische Revue» власні німецькомовні переклади Шевченкового «Заповіту» та «Над Уральським озером», поезії М. Некрасова «На смерть Шевченка» приводять Каменяра до важливих думок про збірки перекладів німецькою мовою, здійснених С. Шпойнаровським (1904), пізніше Ю. Віргінією (1911). І. Франко відзначає, що на сторінках журналу порушено добру справу: ознайомлення європейської громадськості з кращими здобутками української літератури в перекладах.

Український літературознавець і перекладач А.-Г. Горбач у своєму дослідженні «Франкові переклади Шевченкової поезії» (1966, Мюнхен) доходить висновку про те, що Франко, пропагуючи творчість Кобзаря, підносив надбання рідної літератури до найкращих досягнень тогочасних європейських літератур.

На початку XX століття у німецькомовній періодиці друкується чимало статей і публікацій про Шевченка. Вони з'являються внаслідок налагодження українсько-німецьких літературних контактів. Одним із виявів таких взаємозв’язків була плідна співпраця німецьких письменників і критиків (Л. Якобовський, М. Конрад та ін.), що об’єдналися навколо журналу «Die Gesellschaft» з українськими галицькими та буковинськими прозаїками (Іваном Франком, Ольгою Кобилянською, Осипом Маковеєм).

Цікавим залишається той факт, що німецькі критики, інформуючи громадськість про досягнення інших українських авторів, постійно акцентували свою увагу на творчості Кобзаря. ***Георг Адам*** (1874 – 1948) – член берлінського гуртка «Die Kommenden», глибокий фахівець в ділянці порівняльного літературознавства, палкий прихильник і пропагандист культур слов’янських народів у Німеччині. Його перу належать 16 праць про українську літературу, написаних протягом 1898 – 1912 рр. На сторінках берлінського журналу «Das literarische Echo» (1898 №1) він друкує статтю «Україна», аналізує національну своєрідність української літератури, знайомлячи німецькомовного читача з

творчістю Кобзаря, в особі якого вбачає гідного спадкоємця і продовжувача традицій творчості Котляревського.

Вагомим залишається той факт, що знайомство Г. Адама з І. Франком, Ольгою Кобилянською, В. Гнатюком, О. Маковеєм, М.Павликом та ін., дало свої плоди: німецький критик став визнаним пропагандистом української літератури, творчості Тараса Шевченка, зокрема у німецькомовному світі на рубежі століть.

На початку ХХ ст. до творчості Тараса Шевченка у німецькомовній літературі пожвавився інтерес. Його поезією зацікавився австрійський поет ***Райнер Марія Рільке*** (1875 – 1926). В Україні Рільке знайшов жаданий приклад єднання народу й Бога, народу і природи. У збірці «Книга годин» Україна змальовується поетом як чарівний край безмежних просторів, Україна органічно увійшла у творчість поета. Враження від українських пейзажів відбилися у вірші «В оцім селі стоїть останній дім...»

13 серпня 1900 року, перебуваючи в Росії, придбав у Петербурзі збірку творів Шевченка у перекладі І. Бєлоусова. Ця книжка зберігалася у його бібліотеці протягом усього життя. Вплив історичних поем Шевченка відчутний у «Пісні про правду» із «Розповідей про милого Бога».

Окремо слід сказати про роль у популяризації німецькомовної шевченкіани відіграє на рубежі століть віденський журнал «Ruthenische Revue» (1903 – 1905), згодом (1906 – 1916) посередником між українською і німецькомовними літературами став «Ukrainische Rundschau» («Український огляд»). Навколо цього видання об’єдналися діячі української та зарубіжної культури (Р.Сембратович, І.Франко, Ольга Кобилянська, О.Попович, В.Кушнір, М.Мочульський, О.Роздольський, О.Грицай, А.Бош та ін.). Тут опубліковано десятки перекладів з Шевченка, зокрема «Заповіт» та «І небо невмите, і заспані хвилі» в перекладі Івана Франка (1903, № 1, 11), «Заповіт» у перекладі В. Горошовського (1904, № 15), «Сестрі», фрагменти з поеми «Сон» («У всякого своя доля») (1904, № 15), «Минають дні, минають ночі» в перекладі В.Фішера (1910, № 5 – 6), а також статті та дослідження про нього. Ювілейними публікаціями зарясніла німецька австрійська періодика. Журнал «Ukrainische Rundschau» присвятив Шевченкові спеціальний ювілейний випуск (12 травня 1914, № 3 – 4), що вийшов також окремим збірником під назвою

«Taras Schewtschenko, der größte Dichter der Ukraine. Zur Jahrhundertfeier seiner Geburt» («Тарас Шевченко, найбільший поет України. До сторічного ювілею його народження»).

Найціннішою є тут уперше опублікована «Присвята» («Widmung») І. Франка, українською мовою вона опублікована в газеті «Нове слово» (№ 523, 1914) [Горак 2009: 386]. Подібного про Шевченка не написав ніхто ні до Івана Франка, ні після нього. «Присвята» – це синтетичне осмислення постаті Кобзаря з погляду його значення не лише для української, а й для світової культури.

Як справжній патріот свого народу, як глибокий знавець рідного красного письменства, ***Остап Грицай*** (1881 – 1954) невтомно популяризував шляхом перекладів спадщину Кобзаря. Його німецькомовні версії побачили світ 1914 – 1916 роках на шпальтах «Ukrainische Nachrichten» і вразили вмінням перекладача адекватно відтворити ідейно-художню наснаженість оригіналу, лягли в основу підготовленого ним тому поезій Шевченка (Відень, 1916). Більшість з них увійшли як ілюстрації до різних німецькомовних праць та статей про Шевченка (Монографія А. Єнсена «Тарас Шевченко. Життя українського поета». Відень, 1916; стаття А. Недзвіцької. «Сила його пісень. Пам'яті Тараса Шевченка». – «Ukrainische Nachrichten», 1916, 25 березня; Г. Пудор. «Нова українська література». — «Österreichische Rundschau», Відень і Ляйпціг, 1917, № 4, 15 серпня). До найбільш авторитетних відносять зібрання творів Т. Шевченка «Шевченко в чужих мовах», яке видав Український науковий інститут у Варшаві 1938 року. У німецькому розділі фігурує шість перекладів О. Грицая: «Ach! Ich bin so allein…», «Die Sonne scheidet…», «Der Prophet», «Wenn ich schöne Schuhe hätte…», «Die Feuer loh'n…», «An die Muse». Наступне видання – це випущена 1955 році у Вісбадені вибрана лірика Т.Шевченка «Die ukrainische Lyrik 1840 – 1940. Ausgewählt und übertragen von Hans Koch». У дванадцятому томі творів Тараса Шевченка, що вийшов під редакцією Б. Кравцева 1963 р. (в Чикаго), знаходимо «Die Sonne scheidet…» та «Kaukasus». Усе це свідчить про зрілість перекладів О. Грицая та їх високий мистецький рівень.

Переклади О. Грицая поезій Шевченка покликані були донести до свідомості німецького читача волелюбний характер творчості одного з кращих синів українського народу, вони й

сьогодні засвідчують глибоке осмислення перекладачем своєрідності художньої системи творів Т.Шевченка, його вміння зберегти ідейну наповненість, ритміко-інтонаційні форми та образну систему оригіналу.

Важливою віхою на шляхах німецької Шевченкіани стала збірка перекладів німецької поетеси ***Юлії Віргінії*** (1878 – 1936) «Ausgewählte Gedichte von Taras Schewtschenko» («Вибрані поезії Тараса Шевченка»). У передмові до видання перекладачка відзначила великий самобутній талант Шевченка, який «має право займати в світовій літературі визначне місце». Незважаючи на низку фактичних помилок, які вкралися у переклад та передмову до творів Кобзаря, здійснених поетесою, Франко у своїй статті «Шевченко – по-німецьки» підкреслює намагання авторки скрізь додержувати розміру оригіналу, «хоч при додержанні сього її змагання німецький вислів не раз мусив вийти твердий та неприродний і більше або менше віддалюватися від українського тексту» [Франко1983: 526].

Загалом же слід сказати, що переклади Віргінії відіграли важливу роль в ознайомленні з Шевченком німецькою мовою за межами України. Значення її перекладів важко осягнути без численних відгуків (близько тридцяти) у німецькомовній, а також україномовній пресі.

Польський і німецький літературознавець, публіцист і перекладач ***Артур Зеліб*** (1878 – 1958) ще до війни пропагував у Швейцарії українську літературу, творчість Тараса Шевченка.

Саме він посприяв публікації 1910 року в міжнародному німецькому журналі «Праця і свобода» (Лозанна) творів Кобзаря «Заповіт», «Сонце заходить, гори чорніють», «Тече вода в синє море», перекладених Віргінією.

Переклад повісті Кобзаря «Художник» «Der Künstler» (1912, Ляйпціг) заслуговує окремої уваги в історії німецької Шевченкіани, незважаючи на окремі мовностилістичні вади та пропуски. Вступну статтю до цього видання написала Юлія Віргінія, яка зініціювала видання твору німецькою мовою.

Неоціненна роль у наведенні мостів між літературами Німеччини, Швеції та України належить ***Альфреду Єнсену*** (1859 – 1921) – шведському славісту, дійсному закордонному члену Наукового товариства імені Шевченка, перекладачу багатьох

творів Т.Шевченка шведською мовою. Він вписав яскраву сторінку в історію німецької Шевченкіани своєю літературною студією «Taras Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichterleben» «Тарас Шевченко. Життя українського поета» (1916), яка побачила світ у Відні стала важливим здобутком на ниві освоєння та інтерпретації зарубіжним літературознавством спадщини поета.

У найґрунтовнішій праці творчості Кобзаря Єнсен вперше подав і об'єктивно проаналізував творчість митця в контексті української і світової літератури. У вступному слові літературної студії дослідник констатує: «За першу ціль поставив я собі …розслідити і оцінити поета як і українську народну душу взагалі при помочі єго власних поезій. Ся спроба послужить …добрій справі» [Єнсен 1920: V]. Автор спробував визначити провідні лінії Шевченкової поезії, цитуючи найновіші на той час німецькомовні переклади, зразки політичної та романтично-баладної лірики Кобзаря. Схвально відгукнувся на працю А. Єнсена В. Ягич у віденській газеті «Neue freie Presse» («Нова вільна преса», 1917, 27 січня). Надбанням українського читача книжка стала через кілька років у перекладі І.Мандюка (Перемишль, 1921).

Праця шведського славіста – це не тільки літературознавча праця про українського поета, але й книга про духовну рівноправність України з іншими європейськими народами. Це справжня апологія українського мистецтва та української культури. Історія ознайомлення німецькомовного читача з творчістю Тараса Шевченка не завершена, вона триває майже півтори сотні літ. Сторінки рецепції творчості Кобзаря у німецькомовному середовищі продовжили та збагатили А. Бош, А.-Ш. Вуцькі, Б. Г., А. Курелла, Е. Вайнерт, Г.Ціннер, Г.Кох, Г.Гупперт та інші. Характер діалогу між культурами змінюється, відкриваються нові глибини та нові перспективи, невтомно шукаються точки дотику – центри духовної та естетичної співпричетності доволі різних культур, вело до глибинних загальнолюдських цінностей.

«Шевченкова поезія, – вважає відомий український літературознавець І. Дзюба, – давно стала найважливішим і нетлінним складником духовного єства українського народу. Колись Генріх Гейне говорив про Біблію як «переносну вітчизну» євреїв – з нею вони, гнані, мандрували світом. Такою «переносною вітчизною» для українців, куди б їх не закинула доля, був «Кобзар»

Шевченка. І навіть у себе вдома, на «нашій, не своїй землі», він давав почуття вітчизни. Шевченко – це не тільки те, що вивчають, а й те, чим живуть, у кого черпають сили і надії. У глибини майбутнього слав Шевченко свої непохитні заповіти сипам рідної землі. Він говорив до мертвих духом, які ще мали пробудитися, і до живих, і до ще не народжених, і в Україні, і в світах, – у кого ще є таке звертання до всього народу як до вічної категорії і таке грандіозне розуміння народу як сукупності поколінь, і духу, і діянь — поза обмеженнями в часі та просторі?! І серед його заповітів перший і останній: «... *Свою Україну любіть, / Любіть її... Во время люте, / В остатню тяжкую минуту / За неї Господа моліть»* [Шевченко 2007: 45].

Література:

1. Bodenstedt F.: Die poetische Ukraine. – Stuttgart, l845.

2. Franzos K.E.: Vom Don zur Donau. Neue Culturbilder aus «Halb-Asien». Band I, Leipzig 1878, S. 86.

3. Franzos K.E.: Die Kleinrussen, Leipzig, o.J., S. 222.

4. Hrycaj O.: Ausgewählte Gedichte Taras Sevcenkos, Wien 1916.

5. Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft. – 1843. №1.- С. 81

6. Jensen A. Taras Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie. – Wien, 1916.

7. Jurij Bojko: Sevcenkos Werke in deutschen Übersetzungen. In: Die Welt der Slawen, Köln, 1961, S. 60-61.

8. Obrist Jh. G.:Taras Grigoriewicz Szewczenko, ein kleinrussischer Dichter. Dessen Lebensskizze samt Anhang bestehend aus Proben seiner Poesien, in freier Nachdichtung. Czernowitz 1870.

9.Taras Schewtschenko der größte Dichter der Ukraine. Zur Jahrhundertfeier seiner Geburt. – Wien: Verlag «Ukrainische Rundschau», 1914.

10. Von Sevcenko bis Joseph Roth- Ukrainisch- Österreichische Literaturbeziehungen. – Wien, 1995.

11. Zeitschrift für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft т. 1, т.2. 1862.

12. Zum 50. Todestag Taras Schewtschenko // Vossische Zeitung. – 1911. – №118. – S. 3.

Білоус О. Багатовимірність між літературної взаємодії. / За ред. академіка. М.І. Зимомрі. –Кіровоград, 2008. – 136 с.

13. Бойко Ю. Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури. – Мюнхен, 1956, 79 с.

14. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Кн. десята. Quo tendis – Ч. 1 – Львів, 2009 – 434 с.

15. Гузар І. Шевченко і Ґете. – Торонто, 1999, 215 с.

16. Зимомря М., Зимомря І., Жовтані Р. Відлуння. Світло поетичного світу Тараса Шевченка / За заг. ред. проф. М.І. Зимомрі. – Ужгород-Дрогобич: Береза. 2014. – 564 с.

17. Зимомря М., Білоус О. Опанування літературного досвіду. – Дрогобич: КОЛО. 2003.– 280 с.

18. Зіньківський, Т. Писання Трохима Зіньківського. Кн. 2. [Текст] / Т. Зіньківський ; ред. В. Чайченко. – Львів, – 1896. – 325 с.

19. Зоря 1886. №6. - С. 102

20. Єнзен А. Тарас Шевченко. Життя українського поета. Літературна студія. – Перемишль, 1921, – 106 с.

21. Погребенник Я. Шевченко в німецькомовному світі // Шевченко і світ. – Київ: Дніпро – 1989. – С.167 – 200.

22. Франко І. Нарис історії українсько- руської літератури до 1890 р. – Львів – 1910. – С. 164.

23. Франко І. Шевченко в німецькім одязі // Франко І. Зібр. творів: У 50-ти тт., .,– К., 1983. – т. 35. – С.189.

24. Франко І. Шевченко - по-німецьки // Франко І. Зібр. творів: У 50-ти тт.,– К., 1983. –

т. 38. – С.525 – 530.

25. Шевченко Т. Вибрана поезія. Живопис. Графіка. – Київ: Мистецтво, 2007. – 608 с.

Ярина Васильців(Львів)

УДК 821.134.2.09:82(05)”1898/1939”

Іспанська література на сторінках “Літературно-наукового вістника”

У статті досліджуються літературознавчі публікації, присвячені іспанській літературі, що друкувалися на сторінках “Літературно – наукового вістника” за весь час його існування (1898 – 1939). Вже з перших видань журналу з’являлися літературознавчі розвідки про видатніших представників іспанської літератури – М. Сервантеса, Лопе